

SOMLAI-NAGY RUDOLF (1985) Budapest

A tanítás nem lehet öncélú tevékenység

Sándor Enikő beszélgetése

Somlai-Nagy Rudolfal

Folyamatosan visszatérő kérdés, hogy a klasszikus irodalom mellett miként kaphat nagyobb teret a kortárs irodalom a közoktatásban. Tankönyvfejlesztőként és középiskolai tanárként Somlai-Nagy Rudolf naprakész válaszokat ad például olyan kérdésekkel kapcsolatban, hogy milyen lehetőségeket enged a Nemzeti Alaptanterv a kortárs irodalom beemelésére, miként viszonyulnak a tanárok és a diákok a tankönyvekben megjelenő legfrissebb szövegekhez, és milyen személyes tapasztalatai vannak a mai középiskolások olvasói preferenciáival kapcsolatban.

➤ **A BIAK oktOpus Multimédia Intézet Tagintézményében tanítasz. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján milyen rendszeresen olvasnak a diákok szépirodalmat, illetve a kötelezőkön kívül olvasnak-e szívesen mást?**

➤ Szépirodalmat, mondhatni, nem igazán olvasnak rendszeresen. Egy-egy novellát és főleg verseket azonban szívesebben, mint a hosszabb szépirodalmi szöveget. A kötelezőkön túl viszont boldogan olvasnak mást, és ennek mindig külön örülök, legyen az sci-fi, ifjúsági irodalom, kalandos történet vagy éppen bűnügyi regény. A mostani diákjaim közötti belső felmérés eredménye alapján a következő műfajokat olvassák, a teljesség igénye nélkül: krimi, modern kortárs regény, verseskötet, életrajzi könyv, fantasy, ifjúsági regény, mese, szakkönyv, posztapokaliptikus írások – ebből is látszik, hogy mégis olvasnak azok a bizonyos mai fiatalok.

➤ **Jelenleg mi kap nagyobb hangsúlyt, mire jut több idő az irodalomoktatás során, az irodalomtörténet áttekintésére vagy a művek elemzésére?**

➤ Eddigi tapasztalataim alapján talán a klasszikus irodalomtörténetre jut egy kicsit több idő. Minden korszaknál fontosnak tartom, hogy a tantárgyközi kapcsolatokat a diákok felfedezhessék, művészeti iskolaként a diákok ezeket a kapcsolódási pontokat nagyon szívesen veszik. Az elemzések természetesen nem szorulhatnak hátrányba, és amennyiben úgy érzem, hogy a tanórán nem volt elegendő idő egy-egy alkotás megfelelő elemzésére, ezzel kapcsolatos kiselőadást szoktam kijelölni az arra vállalkozó tanulóknak. Ezek a diákok által készített munkák – tanári bővítés, kisebb javítások után – megfelelően egészítik ki a korábban közösen elemzett alkotást. Előfordult már olyan is, hogy számomra ismeretlen, új digitális alkalmazást használtak, ez külön öröm, hiszen a diákok is jó érzés tölti el, hogy ők mutatott valami újat a pedagógusnak.

➤ **A kerettanterv legvégén szerepel a kortárs irodalom mint tananyag, és a tapasztalat azt mutatja, sokszor nem jut idő rá, vagy már csak lóhalálában van mód a kortárs szerzőkkel is foglalkozni. Van-e lehetőség vagy gyakorlat arra, hogy a kortárs irodalom a 12. osztály vége előtt megjelenjen a tanórán?**

➤ A kerettanterv – most a NAT-2020-ra utalok – nagyjából nyolcvan százalékát fedi le az óraszámoknak. A fennmaradó húsz százalékban minden tanévben jut idő kortárs szerző beemelésére. A NAT-2020 a 9. évfolyamot is érinti, és felmenő rendszerben kerül bevezetésre a kortárs irodalom. A mostani kilencedikes diákjaimmal a tanévet azzal indítottam, hogy a *Bevezetés az irodalomba* című első fejezetnél foglalkoztunk kortárs irodalommal. A korábbi években pedig az úgynevezett Újgenerációs tankönyvek kellő mennyiségben és színvonalon emeltek be a kortárs irodalomból.

➤ **Arányosnak talárod az oktatásban a magyar és a világirodalmat? Lehetne-e valamelyikből több?**

➤ Ez az a kérdés, ami meglátásom szerint igen megosztó a magyartanárok között, mert alapvetően függ attól, hogy az adott pedagógus mit részesít előnyben. Én személy szerint arányosnak találok.

➤ **Hogy látod, a jelenlegi előírásokat szem előtt tartva és a fakultatív lehetőségeket figyelembe véve milyen fő cél valósul meg az irodalomoktatás során?**

✓ Követelmények mindig is voltak és lesznek is, ezt tudnunk kell. Alapvető célkitűzés a középiskolában – a magyar nyelv és irodalom műveltségterületen pedig különösen – a tanulás tanítása, a szövegértés és -alkotás folyamatos fejlesztése. Emellett az érzelmi nevelés is fontos szerepet kap, és felkészíti a tanulókat a sokat emlegetett nagybetűs életre. Fejleszti az együttműködési képességüket és a társadalmi beilleszkedésüket is.

A pedagógus célja, hogy ne csak tanítsa, hanem nevelje is a gyerekeket. Mondhatom azt, hogy a pedagógiát meg lehet tanulni, de „pedagógusnak lenni” nem lehet megtanulni. Ahhoz nagyon sok minden kell, de elsősorban a gyermekek szeretete és tisztelete. Tudnom kell, hogy egy-egy tanulóknak mennyi más dolga, gondja, baja van a saját tárgyamon kívül, és tisztában kell lennem azzal, hogy ami nekem, nekünk, felnőtteknek parányi dolognak tűnik, lehet, hogy a tanulóknak nagyon fontos és komoly dolgok múlhatnak rajta.

➤ **Ma már számtalan rövidítés vagy adaptáció érhető el a kötelező olvasmányok zöméről. Nagyjából milyen arányban olvassák el a kötelezőket a diákok?**

✓ Diáktól és a kötelező olvasmánytól is függ. Nagyjából a tanulók fele olvassa el tisztességgel a kötelezőket. Rövidebb művek, novellák, kisregények esetében ez valamivel több, egy nagyon hosszú vagy nyelvezetében idegen mű esetében – mint például a 9. osztályban az *Odüsszeia* – nagyobb arányban marad a rövidített cselekményleírás vagy a filmes adaptáció. Alapvetően támogatandónak tartom az irodalmi alkotások egyéb adaptációinak (színház, film), akár a rövidített tartalmak vagy tartalmi összefoglalót bemutató interaktív lehetőségek olvasását, megtekintését is. Annál a tanulóknál, aki nem olvas – legyen az ok a szorgalom hiánya vagy szövegértési nehézség –, ennek különösen nagy jelentősége van. Olyan is előfordult, hogy valaki egy színházi előadás után mégis elolvasta az adott művet, és örömmel számolt be róla.

➤ **A tananyag részeként sok olyan szöveggel kell foglalkoznotok a tanórákon, amelyek témájukat, cselekményüket, szereplőiket tekintve nagyon távol állnak a mai tizenévesektől. Melyek azok a művek, amelyeket nehezebben fogadnak be a diákok? Van-e valamilyen jól bevált technikád ezeknek a műveknek a tanítására?**

✓ Alapvetően ez pont a legkisebbek problémája. A kilencedikes diák belecsöppen a középiskolába, és egyből ott az *Antigoné*, az *Odüsszeia* vagy más, akár rövidebb, de számukra több aspektusból idegen mű. Őszinte leszek: erre olyan módszert, amire azt mondanám teljes bizonyossággal és általánosságban, hogy működik, nem tudok. Minden évben másképp állok én is ezekhez az anyagokhoz, bővítve a korábbi év jó tapasztalataival és belecsempészve valami újat. Itt elsősorban a digitális tartalmak alkalmazása segíthet mint jó módszer vagy technika. Például egy-egy bonyolultabb és nehezebben érthető mű esetében a játékosítás módszerét viszonylag nagy sikerrel lehet alkalmazni, legyen az egy szabadulószoba, hogy Antigonét kimentsük a sziklabörtönből, vagy megakadályozzuk Odüsszeusz hajójának elsüllyedését.

➤ **Próbáltál-e már kortárs szövegek segítségével közelíteni egy-egy klasszikus, sokszor nehezebben értelmezhető irodalmi mű felé? Mit gondolsz erről a módszerről?**

✓ Az Újgenerációs tankönyvek esetében ez nagyon jól működött, mondhatni, sokat gondolkodni sem kellett, hogy ezt hogyan valósítsam meg, hiszen ott volt a tankönyvi leckebe. A mostani 9. osztályom esetében a korábbi tapasztalatok alapján indulok el, mert a könyvük nem igazán tér ki erre. A jelenlegi, digitális rendszerben pedig elengedhetetlen, hogy találjak egy olyan hidat, ami kapcsolatot teremt az adott mű és korszak, illetve a 21. század gyermeke között. Ha van ilyen – többségében van –, mindenképp nagyon fontos, hiszen a digitális rendszerben nagyobb szerep jut az önálló tanulásra, és szívesebben olvas, néz vagy hallgat olyat a tanuló, ami nem teljesen idegen számára.

➤ **Melyik olvasmányt vagy tanórai anyagot kedvelik leginkább a diákok?**

✓ Erre konkrét választ nem tudok adni, és véleményem szerint nem is igazán lehet. Ahány osztály, ahány tanuló, pontosan annyi válasz. A lényeg, hogy legyen – ha nincs, akkor teremtsünk – valamilyen kapcsolat a tanuló és az adott mű vagy költő, író között. Természetesen a lányok többsége fogékonyabb Csokonai egy Lilla-versére, mint a fiúk, de ez sem törvényszerű.

➤ **Utoljára 2015-ben volt ma is élő, kortárs író, Bodor Ádám *Állatkert* című novellája a középszintű írásbeli vizsga egyik műértelmező feladata. Meglátásod szerint az érettségien lenne-e helye több kortárs műre vonatkozó feladatnak?**

✓ Igen, lenne. Elsősorban a nyelvezete miatt. A fiatalok szövegértése nagyon vegyes, így ha az érettségien egy régebbi, akár klasszikus szöveggel találkozunk, a magyarázatok, lábjegyzetek segítségével

mellett is előfordulhatnak olyan részek, amelyek mégis idegenek számukra. A kortársban ez kevésbé érhető tetten; természetesen a szövegek intertextuális volta miatt nem lehet kijelenteni, hogy száz százalékban megérti a diák, de nagyobb valószínűséggel.

▼ **Hogyan jelennek meg a kortárs szövegek a mai irodalomkönyvekben, megjelennek-e egyáltalán?**

✓ Az eddigi, általam nagy szeretettel használt Újgenerációs tankönyvek esetében minden tankönyvi lecke egy olyan résszel zárult, amelyben rendszeresen szerepelt kortárs. Nemcsak irodalom, hanem egyéb művészeti ágak, színház, mozi is megjelent, és ezt kimondottan szeretik a tanulók. A NAT-2020 a pedagógus szabad húszszázalékos órakeretében teszi lehetővé az ezzel kapcsolatos szövegek feldolgozását. Egyrészt ez nagyon jó, hiszen „bármí”, amit a diákok vagy a pedagógus szeretne, beemelhető az órába, és akár az érettségi tételek sorába is a későbbiekben. Negatívumként gondolok arra, ha az illető pedagógus nem igazán járatos a kortárs irodalomban, nagy valószínűséggel nem fog tanórán az ismeretbővítés ezen formájával élni, hanem marad a bevált, klasszikus szövegeknél.

▼ **Milyen visszajelzéseket kapsz, mi a véleménye a tanulóknak és a pedagógus kollégáknak a jelenlegi tankönyvekről?**

✓ Ezt a kérdést többször is feltettem már diákjaimnak. Az innováció és az új dolgok felé elkötelezettek tartom magamat – így a tankönyvek terén is. Az elmúlt években az Újgenerációs tankönyvet használtam. Kimondottan pozitív a visszajelzés. Többen kiemelték, hogy úgy érzik, hozzájuk van igazítva, figyelemfelkeltő, és meg vannak elégedve vele. Minden taneszközhöz kapcsolódik digitális rész – amely az elmúlt időszakban a globális vírushelyzet és a tantermen kívüli digitális munkarend okán még nagyobb hangsúlyt kapott –, és ez nagy segítség számukra. A felmenő rendszerben a NAT-2020 kapcsán a jelenlegi 9. osztályos diákok már kritikusabbak. Ők sok helyen távolinak vélik a tankönyvet maguktól. De meglátásom szerint ennek oka a kilencedik osztály tananyaga, amely nagyrészt igen távol áll tőlük. Kollégák és ismerős pedagógusok között teljesen megosztanak a vélemények: aki nyitott az újra, szereti, aki valamilyen okból nem szeretne változni, változtatni, nehezebben éli meg, és jobban ragaszkodik a régi taneszközeihez.

▼ **Tárművészetek (színház, film vagy akár sorozat) kapcsán iskolai keretek között van-e lehetőség közelíteni a kortás irodalomhoz?**

✓ Természetesen igen. Különösen szerencsés vagyok, hiszen a jelenlegi iskolámban, amely művészeti intézmény, ez lényegében elvárás.

▼ **A tanórákon szoktatok hangosan olvasni, például szereposztás szerint? Milyen tapasztalataid vannak ezzel kapcsolatban?**

✓ Röviden: igen és vegyes. Érdekes terep az órai hangos olvasás. Aki szeret szerepelni, illetve tudja magáról, hogy szépen olvas, annak külön öröm. Aki pedig valami miatt nehézségekkel küzd, vagy félénkebb, visszahúzódóbb tanuló, neki igazi kihívás. Egy új osztály esetében szép lassan megpróbálok mindenkit előbb-utóbb szerepeltetni, de a középiskola végére megmarad az a néhány gyerek, aki már szinte felszólítás nélkül tudja, ha hangos olvasás, akkor nagy valószínűséggel ő kezd. A diák az osztálytársra másképp figyel, mint a tanárra. Sokszor kérem őket, hogy tiszteljék meg társukat azzal, hogy csendben vannak és figyelnek, amikor olvas. Nem tanár, de abban a néhány percben ő a tanóra központi figurája.

▼ **Van-e lehetőség az élményszintű olvasás gyakorlására a mostani rendszerben?**

✓ Lehetőség, véleményem szerint, mindig arra volt és van is, amire a pedagógus szeretné, és nyitottak rá diákjai. Hiszen a tanítás nem lehet öncélú tevékenység. Sajnos néha tudni kell nagyvonalakban tanítani olyat, akivel szívem szerint hetekig foglalkoznék.

▼ **Átlagosan milyen olvasási kompetenciával rendelkeznek a diákjaid?**

✓ Ugyanazzal a szóval indítanám, ami egy korábbi kérdés során elsőként eszembe jutott: vegyes – a szó szűk és tágabb értelmezését nézve is. Van, aki átlagon felüli, de sajnos akad olyan diák is, akinek még középiskolában is gondja van egy-egy szöveg megértésével, értelmezésével vagy akár egy kérdés tartalmának megértésével.

▼ **Mi ennek az oka?**

✓ Mindig mindennek próbáljuk megtalálni az okát, a forrását. Nagyon komplex és összetett a dolog. A mai középiskolások már bőven az ezredforduló után születtek, számukra már az okostelefon, internet, internetes játékok és olvasás természetes. Mint tudjuk, az interneten elérhető szövegek

tartalmilag, formailag, nyelvileg és stilisztikailag nem egységesek. Talán ebben gyökerezik a vegyes képességek oka, de természetesen nem lehet általánosítani, mert minden diák egyedi és más-más, megismételhetetlen entitás.

► **Mit gondolsz, hogyan lehetne motiválni a diákokat, hogy többet olvassanak?**

✔ Véleményem szerint ezt nem a középiskolában kell elkezdni. Ha valaki nem kap erre korábban kellő motivációt általános iskolában a tanáraitól vagy otthonról, és nincs belső motivációja sem, már nagyon nehéz. Ugyanakkor a középiskolások nagyon fogékonyak az új dolgokra, a gyermek és a felnőtt világ határán vannak, hiszen bejön a kis kilencedikes, és elballag az érettségizett, fiatal felnőtt. Ha megtalálja az ember azt, ami az adott tanulót érdekli, tud neki ajánlani olyat, amit biztosan elolvas. Ha nem is klasszikus szépirodalom, de írott szó, és ez jó kezdet lehet ahhoz, hogy olvasó felnőtt és később szülő váljon belőle.

EGY KIS ÉLETRAJZ SOMLAI-NAGY RUDOLFRÓL

Somlai-Nagy Rudolf Szegeden született 1985-ben, nagymamája szintén magyar–történelem szakos pedagógus volt. Kisteleken, egy Szeged melletti kisvárosban érettségizett, a Szegedi Tudományegyetemen szerzett magyar szakos, majd Budapesten, a Károli Gáspár Református Egyetemen magyar–történelem szakos középiskolai tanári diplomát. A digitális tananyagok térhódítását szem előtt tartva az Eszterházy Károly Egyetemen oktatástervező és digitálistanyag-fejlesztő végzettséget is szerzett, hogy új módszerekkel színesítse tanóráit. Jelenleg Budapesten az egyik médiaművészeti szakgimnáziumban tanít magyar nyelv és irodalmat, ahol egy nagyon kedves 10. osztály osztályfőnöke. A tanítás mellett tankönyvszerkesztéssel is foglalkozik. Szabad idejében, ha teheti, utazik és kirándul, s mint végzett idegenvezető, szakmai szemmel is szemléli országunk és a világ nevezetességeit, rejtett csodáit.